

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Латифов Алихон Давлатович дар мавзуи “Инъикоси масоили иҷтимоӣ дар ҳикояҳои Меҳруннисо Парвиз” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.01.03 – Адабиёти халқҳои кишварҳои хориҷӣ (адабиёти ҳиндӣ), Душанбе, 2022.

Дар оғози қарни XX дар муҳити сиёсӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии Шарқ, аз ҷумла, дар кишвари Ҳиндустони бузург дигаргуниҳои ҷиддӣ ба амал пайваستا, ба бедории фикрии ҷомеаи ҳинди муосир ва дигар мардумони ҳамҷавори он боис гардид. Яке аз масъалаҳои муҳими илмию фарҳангии, ки дар ин давраи пуртазоди таърихӣ, ки ба озодии мардуми Ҳинд оварда расонид, ин пеш аз ҳама дар заминаи арзишҳои миллии мардуми ин кишвари бостонӣ ба вучуд овардани инқилоби фарҳангӣ ба ҳисоб мерафт. Зеро истилогарони ин сарзамин бар он талош доштанд, ки ҳар гуна бозиҳои сиёсии худро ҳамчун воситаи ба кулӣ тағйир додани зиндагии мардум истифода намуда, тамоми арзишҳои маънавие, ки дар ин сарзамин тӯли асрҳо дар расму ойини худ маҳфуз буданд, аз байн бурда, аз пайи ба вучуд овардани арзишҳои нави “бесобиқа” бошанд. Муҳимтар аз ин зимомдорони аср кӯшиш доштанд, бо сиёсатбозиҳои маккоронаи худ ойини мардуми бумии ин сарзаминро инкор ва бо ҳар роҳу восита маҳдуд кардани мероси ҳазорсолаи мардуми ҳиндиро маҳдуд созанд. Вале бар алайҳи чунин таҳрифкориҳо адабиёт ва фарҳанги бузурги Ҳинди бостон така бар фарҳанги гузаштаи худ намуда, бар решаи бадҳоҳои миллат зарба зад. Дар ин майдони худшиносию худогоҳӣ аҳли рушанфикри Ҳиндустон баҳри бедории фикрии мардум бархостанд. Адабиёти бузурги Ҳиндустон ва адибони озодихоҳи он дар ин мубориза парчами озодиро дар ихтиёр дошта, мардуми азиятдидаи ин сарзаминро баҳри дифои ҳуқуқу озодии худ даъват менамуд. Дар ин раванди худафрӯзии миллат шоиру нависандагон дар сафи пеши муборизаҳо қарор дошта, баҳри ҳифзи арзишҳои миллии ин кишвари тамаддунсоз суҳан мекарданд. Дар рисолае, ки мавриди назари мо қарор дорад, бо назардошти масоили зикршуда осори нависандаи бузурги

Ҳиндустон Меҳруннисо Парвиз мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст. Меҳруннисо Парвиз аз зумраи нависандагони навоар ва тозаандеш буда, осори ӯ замони озодихоҳӣ ва бедории фикрии мардуми ин кишвари бузургу паҳноварро инъикос менамояд.

Рисолаи муҳаққиқи ҷавон Латифов А.Д. дар таҳқиқи ҷойгоҳи адиби соҳибноми Ҳинд Меҳруннисо Парвиз дар ташаккули робитаҳои алабии тоҷику ҳинд тадқиқоти пурарзиш ва муҳим мебошад. Зикр кардан ҷоиз аст, ки Меҳруннисо Парвиз аз зумраи барҷастатарин адибони соҳибмақоми адабиёти муосири ҳинд буда, бахше аз мутолиоти он ба масоили муҳими иҷтимоӣ ихтисос дода шуда, мунаққидон ва муҳаққиқони он аз пешгомони танқиди адабӣ дар адабиётшиносии муосири тоҷик ба шумор мераванд. Масоили танқиди адабиро дар фаъолияти эҷодии ин адиби навоар ва тозаэҷод дар солҳои 70-90-уми садаи ХХ мавриди пажӯҳиш ва омӯзиш қарор додани муҳаққиқи ҷавон Латифов А.Д. бесабаб набуда, он аз фаъолияти босамари нависанда дар бахши танқиди адабӣ бозгӯӣ менамояд. Дар ин давраи мавриди пажӯҳиш Меҳруннисо Парвиз аз ҳама гуна таъсироти сиёсӣ мафкуравӣ нисбатан раҳо ёфта, равандҳои адабӣ ва осори бадеии ӯ дар ҷомеаи мазкур нисбат ба давраҳои қаблӣ адабиёти ҳинд воқеъбинона мавриди баррасӣ ва омӯзиш қарор дода шудааст. Аз ҳамин назар мавзӯи пажӯҳиши мазкур дорои аҳамияти муҳимми илмӣ мебошад.

Бояд таъкид намуд, ки танқиди адабӣ дар солҳои 70-90-уми садаи ХХ василаи муҳимтарини омӯзиш ва пажӯҳишиест, ки ҳар гуна дигаргуниҳоро дар мазмуну мазҳаб, мавзӯю мушкилот, жанру услубҳои адабиёт ва биниши бадеии адибон ба таври фаврӣ мавриди мушоҳида қарор дода, барои муайян намудани моҳияти рӯйдодҳои адабӣ илмӣ талаш намуда, ба майдони муҳокимаю муҳоҳиса бархоста, ба-дин тариқа ҷиҳати пешрафти адабиёт, барои вазифаҳои иҷтимоии худро иҷро намудан фаъолона мубориза мебарад. Ин гуна иқдоми созандаю бунёдкорона дар фаъолияти эҷодии адибони муосири ҳинд, хосатан дар осори адабии Меҳруннисо Парвиз тавонистааст, барои ба вучуд омадани равияҳои нави эҷодӣ мусоида намояд.

Ҷойи тазаккур аст, ки аввалин мақолаҳои танқидӣ дар бораи адабиёти муосири ҳинд ҳанӯз дар нимаи дуюми солҳои 80-уми садаи ХХ аз эҷодиёти Меҳруннисо Парвиз оғоз ёфта, он маҳз ба робитаи устувори талаботи нави илмӣ бо муҳимтарин дастовардҳои адабиётшиносӣ дар замони шӯравӣ роҳ кушод. Мавриди зикр аст, ки тамоми мунаққидон, муҳаққиқон, муаррихон ва адибон аз маводи интиқодию эҷодии Меҳруннисо Парвиз ба ҷанбаҳои гуногуни таҳқиқи илмӣ ва бо биниши танқидӣ нигоҳ кардан ба афкори ғоявию бадеии осори илмию адабӣ омӯхтаанд. Бинобар ин месазад, ки эҷодиёти ин адиби навҷӯро тӯли фаъолияташ ҳамчун пешвои эҷодкорон ва мунаққидон ҳисобида, саҳми ӯро дар ташаккули жанри ҳикояи муосири ҳинд махсус таъкид намоем.

Ҳамзамон барои дар оянда таҳқиқ намудани марҳилаҳои гуногуни таърихи ташаккули робитаҳои адабии тоҷику ҳинд, хосатан инъикоси мавзӯи иҷтимоиро дар жанри ҳикоя ҳамчун таҷриба ва таъсири адабии Меҳруннисо Парвиз таваҷҷуҳ карда бошем.

Қайд кардан ҷоиз аст, ки дар рисола вобаста ба дигаргуниҳои таърихӣю адабӣ баррасии ҳамачонибаи моҳияти иҷтимоию эстетикӣю адабиёт ба назар гирифта шудааст, ки ин ин гуна равиши таҳқиқ муҳаққиқи ҷавонро ба шинохти воқеии равандҳои илмию адабӣ дастёб намудааст. Муҳаққиқро лозим меомад, ки ҳар гуна дигаргуниҳои сиёсӣю иҷтимоӣ ва адабиро табақабандӣ намуда, онҳоро дар муайян намудани ҳудуди давраҳои инкишофи мавзӯи иҷтимоӣ дар жанри ҳикоя ҳамчун меъёри асосӣ истифода намояд. Бо вучуди ин муҳокима ва мушоҳидаҳо муҳаққиқро водор намудааст, ки тарзу усули ҳалли масоили мавриди таҳқиқро бо дарназардошти дастовардҳои тозаи афкори таърихӣю адабӣ дар алоқамандӣ бо ҷараёни ташаккули равандҳои адабӣ, аз ҷумла нақди адабӣ таҳлилу баррасӣ намуда, дар ин замина вижагиҳои хоси онҳоро муайян намудааст, ки инро яке аз дастовардҳои муҳими рисолаи мазкур метавон арзёбӣ намуд.

Яке аз дастовардҳои муҳимтарини рисолаи мазкур дар он аст, ки муҳаққиқ бори аввал дар заминаи маводи интиқодию эҷодӣ, ки дар солҳои 70-90-уми садаи ХХ дар адабиёти муосири ҳинд ҷоп шудааст,

масъалаҳои умумии назарии нақди адабии тоҷик дар ҳудуди давраи мушаххас, ҳудогоҳии нақд, нақди назму наср, жанрҳо ва сабки онро таҳлилу баррасӣ намуда, ба натоқи хеле назаррас дастёб гардидааст.

Муҳаққиқи рисола ба давраи мушаххаси фаъолияти эҷодии Меҳруннисо Парвиз маҳдуд шудааст ва ин равиши таҳқиқ давраи пажӯҳиширо аз замони қаблӣ ва даврони баъдии фаъолияти маҷаллаҳои адабӣ ҷудо ва муҷаррад нишон додааст, ки ин маҳдудият баъзе нурушаниҳоро дар шинохти равандҳои адабӣ оварда расонидааст.

Рисолаи Латифов Алихон Давлатович “Инъикоси масоили иҷтимоӣ дар ҳикояҳои Меҳруннисо Парвиз” унвон дошта, он аз муқаддима, се боб, хулоса ва китобнома иборат буда, онро аз рӯи маводди пажӯҳишӣ ва ҳалли амиқи масоили мавриди таҳқиқ тадқиқоти илмии анҷомёфта ҳисобидан мумкин аст.

Муқаддимаи рисола тибқи муқаррароте, ки муайян шудааст, таҳия шуда, дар он аҳамият ва дараҷаи омӯзиши мавзӯи таҳқиқ, ҳадаф ва вазифаҳои рисола, аҳамияти илмию амалии тадқиқот, навоҳӣ ва масоиле, ки ба ҳимоя пешниҳод шудааст, хеле муҳим ва амиқ нишон дода шудааст.

Боби якуми рисола “Меҳруннисо Парвиз-намояндаи насли адибони давраи озодии Ҳиндустустон” унвон дошта, он аз чаҳор зербоб иборат мебошад. Муҳаққиқ дар ин боб ба масоили зиндагиномаи адиб дар сиёсати адабии замон, осори нависанда дар оинаи нақди адабӣ, фаъолияти рӯзноманигорӣ ва иҷтимоии адиб ва махсусиятҳои таҳлили онҳо ва моҳияти ҳунарии осори Меҳруннисо Парвиз мавриди баррасӣ қарор додааст. Муҳаққиқ дар ин боб кӯшидааст, нақди осори адибро бештар ба сиёсати иҷтимоии замон маҳдуд намуда, ин равандро як падидаи номатлуб муаррифи намояд. Муҳаққиқро ин фаҳмиш имкон надодааст, ки ҷанбаҳои мусбии сиёсати иҷтимоии замонро дар танзими равандҳои пажӯҳишӣ, таҳқиқи арзишҳои илмию эҷодӣ ва вижагиҳои хос пайдо намудани нақди адабии замони адибро густурдатар дида тавонад.

Ҳамчунин дар ин боб ташаккули мавзӯи иҷтимоӣ дар фаъолияти эҷодию рӯзноманигории адиб ва дар ин замина вижагиҳои нав пайдо

намудани осори ӯ аз назари муҳаққиқ дар канор мондааст. Масалан, яке аз жанрҳои маъмули адаби ҳикоя мебошад, ки онро муҳаққиқ танҳо дар мавзӯи иҷтимоӣ баррасӣ менамояд ва ин мавзӯро дар жанрҳои дигари адаби метавон ба эътибор гирифт.

Боби дуоми рисола “Инъикоси масоили иҷтимоӣ дар ҳикояҳои Меҳруннисо Парвиз” унвон дошта, дар он масоили иҷтимоӣ танҳо дар бобати ҷойгоҳи занон ва пайвандҳои хонаводагӣ мавриди пажӯҳиш қарор дода шудааст. Муҳаққиқ ба хулосае меояд, ки дар давраи мавриди назар осори адиб бештар аз назари мавзӯҳои зикршуда мавриди тасвир қарор дода шуда, ин раванди эҷодӣ дар солҳои 70-90-уми қарни ХХ ба як анъанаи адаби расида буд. Мутаассифона, масоили муҳимтари иҷтимоии замон дар адабиёти муосири ҳинд, махсусан дар эҷодиёти Меҳруннисо Парвиз норавшан ва ҳатто ба эътибори муҳаққиқ нарасидаанд.

Боби сеюми рисола “Ҳунари ҳикоянависи Меҳруннисо Парвиз” унвон дошта, он аз баррасии масоили сабк ва муколама дар осори адиб иборат мебошад. Дар ин боб муҳаққиқ метавонист ба забон, услуб, ҳунари чехранигории нависанда, тарзи нигориши масоили иҷтимоии замон, сабаби костагии забони осори адиб, қолаби будани симои қаҳрамонони асосии асарҳои нависандароки мавриди пажӯҳиш қарор меод, дар ҳолате, ки ин масъалаҳо низ ба тадқиқи амиқ ва воқеӣ ниёздоранд.

Дар нисбати фишурдаи рисолаи мазкур ҳаминро қайд кардан ба маврид аст, ки он моҳияти рисолаи мазкурро пурра ифода мекунад ва сабку забони он ҳам ба талаботи илмӣ ҷавобгӯӣ мебошад. Бо вучуди ин дар фишурда баъзе ғалатҳои имлоӣ, услубӣ ва забонӣ ба назар мерасад.

Қайд кардан ба маврид аст, ки дар адабиётшиносии муосир бори аввал ҳикоя аз забони асл ва тарҷума дар нақди адабии тоҷикии солҳои замони Истиқлол дар шакли рисолаи алоҳида таҳқиқ шуда, рисола дар пажӯҳиши масъалаҳои алоқаманд ба нақди адаби аз ҷиҳати илмӣ пажӯҳиши тоза ва анҷомёфта мебошад.

Бо вучуди ин дастовардҳо дар тадқиқоти мазкур баъзе нуқсонҳои ҷузъӣ ба назар мерасад:

1. Ба назари мо, умумият ва фарқияти ҳикоя ҳамчун жанри адабии мустақил дар шинохти адабиётшиносии тоҷику ҳинд дар шакли муқоиса ва дар боби алоҳида тадқиқ мегардид.

2. Марҳилаҳои асосии ташаккули робитаҳои адабии тоҷику ҳинд дар рисола ба таври муқоиса муайян карда мешуд.

3. Масоили иҷтимоӣ, ки онро муҳаққиқ аз матолиби асосии рисолаи худ қарор дода, дар давраи таҳқиқ аҳамияти бештар пайдо кардааст, бояд ба таври густурда вобаста ба вазъи замони адиб баррасӣ мегардид.

4. Дар рисола калимаву ибораҳои ғалат хеле зиёд ба назар мерасад. Масалан, калимаи “мавод”, ки аслан дар шакли ҷамъ аст, бо пасвнди “-ҳо” барғалат ҷамъбандӣ шудааст.

5. Ҳамчунин дар фишурдаи тоҷикии рисола баъзе ғалатҳои имлоӣ, услубӣ ва забонӣ ба назар мерасад.

6. Ба назари мо, баъзе зербобҳои рисола ба унвон ва моҳияти масоили бобҳои асосӣ мутобиқ нестанд. Масалан, масоили боби аввали рисола симои Меҳруннисо Парвизро дар давраи озодии Ҳиндустн муаррифӣ менамояд, мутаассифона, матолиби мазкур дар ин боб норушан аст.

7. Муҳаққиқ аз баъзе пажӯҳишҳои солҳои охир дар ин раванд анҷомёфта беҳабар аст. Агар муҳаққиқ аз тадқиқоти солҳои охир огоҳӣ пайдо менамуд, баъзе норушанӣ ва суолҳо дар рисола камтар ба мушоҳида мерасид.

Нуқсонҳои ҷузъии ишорашуда ҳеч гоҳ сатҳи илмии рисолаи мазкурро коҳиш намедихад ва умедворем, ки аз ҷониби унвонҷӯ мавриди тавачҷуҳ қарор гирифтани онҳо боиси такмил ёфтани сатҳи илмии тадқиқоти анҷомдодашуда хоҳад гашт.

Хулоса, диссертатсия ба сифати як асари тадқиқотиву таҳқиқӣ дар мавзӯи адабиётшиносӣ барои муҳаққиқони соҳаи забоншиносӣ, адабиётшиносӣ, назмшиносӣ ва каломи бадеъ судманд ва ҷиҳати боз ҳам дақиқ омӯхтану баррасӣ намудани ин равандҳои адабӣ мусоидат хоҳад кард.

Автореферати диссертатсия, гузоришҳои илмӣ ва мақолаҳои ба ҷоп расонидаи Латифов Алихон Давлатович мухтавои асосии

диссертатсияро инъикос намуда, аз лаёкати баланди илмии довталаби дараҷаи илмӣ шаҳодат медиҳад.

Диссертатсияи Латифов Алихон Давлатович таҳти унвони «Инъикоси масоили иҷтимоӣ дар ҳикояҳои Меҳруннисо Парвиз» ҳамчун тадқиқоти анҷомёфта ба талаботи бандҳои 31-35-и Тартиби додани дараҷаи илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовари дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.01.03 – Адабиёти халқҳои кишварҳои хориҷӣ (адабиёти ҳиндӣ) мебошад.

Муқарризи расмӣ:

номзади илми филология,
дотсенти кафедраи фанҳои
гуманитарии Донишгоҳи
технологии Тоҷикистон

«16» августи соли 2022.

Одинаев Нурмаҳмад
Сафарович

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, кӯчаи Н. Қарабоев, 63/3.

Е - mail: odinaievn@mail.ru

Сомонаи муассиса: www.tut.tj

Тел: (+992) 93-445-33-44; (+992) 2-50-15-35.

Факс: (+992-37) 2-34-49-88.

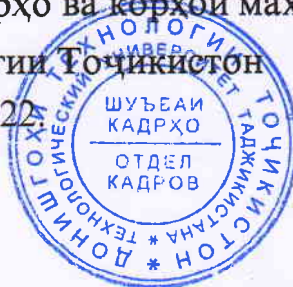
Имзои дотсенти кафедраи фанҳои гуманитарӣ

Одинаев Нурмаҳмад Сафаровичро тасдиқ мекунам:

Сардори шуъбаи кадрҳо ва корҳои махсуси

Донишгоҳи технологияи Тоҷикистон

«17» августи соли 2022.

Бухориев Н.А.